

TEZAURUL DE MONEDE ROMANE TÂRZII DE BRONZ DESCOPERIT LA BASARABI, JUD. DOLJ

Delia Moisil

În primăvara anului 1969, în punctul numit Cetățuia, situat la est de satul Basarabi, județul Dolj, a fost descoperit un tezaur de monede romane târzii de bronz. Descoperirea a fost făcută de către Teodor Seuleanu, cu ocazia săpăturilor întreprinse pentru realizarea sistemului de irigații Calafat - Basarabi - Băilești. Fragmentele de ceramică împreună cu care a fost găsit nu ni s-au păstrat.¹

Tezaurul a fost recuperat de către Alexandru Dinu și donat Cabinetului Numismatic al Academiei Române (nr. de inventar I/192, din data de 13 iulie 1972); el se află acum la Muzeul Național de Istorie a României, înregistrat ca P.V. 1334. O primă și sumară prezentare a pieselor a fost făcută de către Al. Dinu, în *Revista Muzeelor*, 6, 1972, p. 571. Aproape jumătate au rămas neidentificate², fie că la acea dată piesele nu erau curățate, fie că autorul scurtei note privind tezaurul nu a avut la dispoziție cataloagele necesare. Informație a fost reluată ulterior, în forma prezentată de Al. Dinu, de către Bucur Mitrea³ și Viorel Butnariu⁴.

Întrucât acum, după ce piesele au fost curățate, a fost posibilă identificarea lor integrală, iar încadrarea cronologică a tezaurului este diferită de cea propusă de Al. Dinu, am considerat necesară republicarea acestuia și reconsiderarea componenței lui.

Tezaurul cuprinde 27 de monede de bronz emise începând din perioada 330-333 și are ca *terminus post-quem* intervalul 387-388. Cea mai veche piesă, datată între 330 și 333, de tipul GLORIA EXERCITVS cu două steaguri, are numele lui Constantin I pe avers și este bătută la Constantinopol. Piesele care încheie tezaurul sunt un Aes 4 de tipul VICTORIA AVGGG, emis în numele lui Theodosius I, bătut la Siscia, officina β, datat în intervalul 384-387, și un Aes 4 de tipul VOT V în cunună, cu numele lui Arcadius pe avers, emis la Thessalonic, probabil de către officina Γ, datat în perioada 383-388.

În ceea ce privește structura tezaurului, am considerat utilă atât o prezentare a repartiției volumului de monedă în cadrul unor perioade de timp (alese în funcție de schimbările majore din politica monetară a veacului al IV-lea), cât și o prezentare a repartiției pe emitenți, pentru a face posibilă comparația cu datele furnizate de către Al. Dinu.

Încadrat cronologic între anii 330 și 388, tezaurul conține 22 de piese din prima jumătate a perioadei reprezentate (330-361), ceea ce reprezintă 81,5% din total. La fel ca în alte tezaure, acest fapt indică raportul dintre moneda proaspăt emisă și cea aflată de mai mult timp în circulație, precum și ponderea pe care piesele emise în perioada dinastiei constantiniene o au în numerarul circulant din ultimul sfert al veacului al IV-lea.

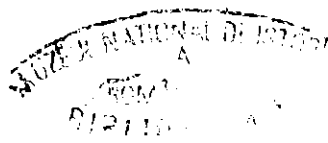
Perioada 361-364 și, de asemenea, 375-383 nu sunt reprezentate în tezaurul de la Basarabi. Piese emise în numele lui Iulianus, după anul 361, și Iovianus apar, de altfel, rar în tezaurele care se încheie după anul 383. Sunt numeroase exemplele de tezaure în care cei doi, la

¹ Al. Dinu, *Tezaurul de la Basarabi*, în *Revista Muzeelor*, 6, 1972, p. 571.

² Identificare propusă de către Al. Dinu este următoarea: nr. 1-11: Constantin cel Mare (Roma - 1 exemplar; Aquileea - 1 exemplar; Constantinopol - 1 exemplar; Nicomedia - 4 exemplare; atelier neidentificat - 4 exemplare); nr. 12 - 14: Constans I (Thessalonic - 2 exemplare; atelier neidentificat - 1 exemplar); nr. 15 - 16: Valentinianus I (Nicomedia - 2 exemplare); nr. 17: Procopius; nr. 18 - 27: neidentificate.

³ B. Mitrea, *Descoperiri de monede antice și bizantine în România (XVII)*, BSNR, 67 - 69, 1973 - 1975, 121-123, p. 321.

⁴ V. Butnariu, *Monedele romane postauréliene în teritoriile carpato-dunăreano-pontice (anii 275-491)*, în *Arheologia Moldovei*, 12, 1988, p. 182.

fel ca în cazul tezaurului de la Basarabi, nu apar deloc: Bistreț⁵, Damasc⁶, Saint-Martory⁷, Jupa⁸, Orșova⁹, Budle¹⁰, Monte Mozinho¹¹. Rarele excepții (Medgidia¹² - o piesă din 31; Shapwich III¹³ - o piesă din 1121; Veszprem¹⁴ - 24 din 8180, 0. 29% din total) nu fac decât să confirme ponderea mică pe care arestea o au în cadrul tezaurului încheiate după anul 383.

În ceea ce privește perioada 375-383, ea nu este reprezentată nici în cazul tezaurului de la Bistreț (localitate situată nu departe de Basarabi-Dolj). În schimb, astfel de piese s-au găsit, izolate, în castrul de la Hinova¹⁵, indiciu fie al faptului că zona trebuie să fi fost aprovizionată în această perioadă cu monedă destinată plăților militare, fie că ea a pătruns mai târziu, prin intermediul schimburilor comerciale. Credem că este mai înțelept să nu legăm faptul că piese din această perioadă lipsesc din tezaurul de la Basarabi de iulturnările care au loc în zonă în jurul anului 378, dar nu putem să nu remarcăm coincidența celor două.

Trebuie precizat că piesele cercetate sunt piese bine păstrate, iar imitațiile lipsesc. O singură emisiune este reprezentată de două exemplare - RIC IX p. 146, 15b, Siscia, off. A, datată în intervalul 367-375, purtând numele lui Valens pe avers. Această emisiune poate fi o consecință a cantității mari de monede emise de către Valentinieni în regiune în această perioadă, îndeosebi prin intermediul monetăriei de la Siscia, cât și a faptului că intervalul de timp în care este datată este situat în apropierea perioadei de final a tezaurului.

Schimbările intervenite în ierarhia monetăriei care sunt reprezentate în tezaur rămân greu de urmărit dat fiind numărul redus de piese. În perioada 330-337 sunt reprezentate Constantinopol (două exemplare), Heraclea (un exemplar), Nicomedia (un exemplar), Alexandria (un exemplar). În anii 337-348 se menține prevalența monetăriei răsăritene: Thessalonic (două exemplare), Constantinopol (două exemplare), Nicomedia (un exemplar), Siscia (un exemplar), pentru ca, în ultima jumătate a perioadei reprezentate, să predominie atelierul din Siscia: 367-375 trei exemplare; 383-388 un exemplar. Acestora li se adaugă o piesă emisă la Thessalonic în perioada 383-388. Aprovizionarea cu monedă bătută la Siscia nu are nimic surprinzător, dată fiind, pe de o parte, sistarea activității atelierelor răsăritene între 367-378 și, pe de alta, situarea localității Basarabi în aria aprovizionată cu monedă emisă de acest atelier.

Tabelul 1 - Frecvența absolută și relativă a pieselor din tezaurul de la Basarabi.

	frecvența absolută	frecvența relativă
330 - 340	11	40.74%
340 - 348	4	14.81%
Fel Temp Reparatio (AE 3)	6	22.22%
Spes Reipublicae (AE4)	1	3.70%
364 - 378 (AE 3)	3	11.1%
post 378 (AE4)	2	7.40%

⁵ O. Iliescu, *Însemnări privitoare la descoperiri monetare*, în SCN 1, 1957, p. 461.

⁶ J. P. Callu, *Rôle et distribution des espèces de bronze de 348 à 392*, în *Imperial Revenue, Expenditure and Monetary Policy in the Fourth Century A.D.*, BAR International Series, 76, 1980, p. 72, nr. 128.

⁷ *Ibidem*, p. 72, nr. 129.

⁸ E. Chirilă, N. Gudea și I. Stratan, *Drei Münzhorte des 4 Jahrhunderts aus dem Banat*, Lugoj, 1974, p. 17-29.

⁹ *Idem*, p. 29-47.

¹⁰ J. P. Callu, *op. cit.*, p. 72, nr. 140.

¹¹ *Ibidem*, p. 72, nr. 133.

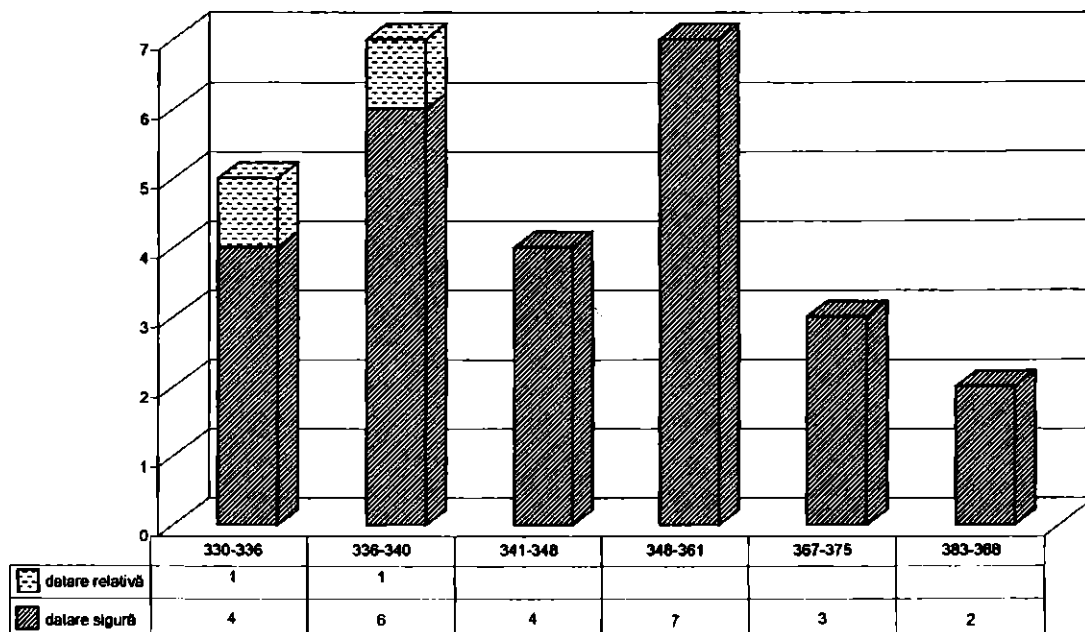
¹² R. Ocheșeanu, *Un tezaur de la Theodosius I descoperit la Medgidia*, în *Pontica* 5, 1972, p. 537-547.

¹³ J. P. Callu, *op. cit.*, p. 72, nr. 123.

¹⁴ *Ibidem*, p. 72, nr. 125.

¹⁵ M. Davidescu și I. Stângă, *Monedele din castrul roman târziu de la Hinova*, în *Drobeta* 6, 1985, p. 75-102. Sunt prezente piese emise la Aquileea - un exemplar (nr. 28), Siscia - 12 exemplare (nr. 80-83, 85-92), Thessalonic - un exemplar (nr. 153), Nicomedia - un exemplar (nr. 196) Antiochia - un exemplar (nr. 211) și atelier ilizibil - 8 exemplare (nr. 323, 340-346).

Grafic 1 - Distribuția cronologică a pieselor din tezaurul descoperit la Basarabi-Dolj.

Catalogul monedelor din tezaurul descoperit la Basarabi, jud. Dolj

Constantinus I
330-337

1. AE; ↑; 2,14g; 17,2x16,3mm
RIC VII p. 579, 59

Constantinopol, a. 330 - 333
Av.: **CONSTANTI-NVSMAXAVG**
Rv.: **GLOR-IAEXERC-ITVS**

—|
CONS[...]

Nr. de inventar: PV 1337/1

2. AE; ↑; 2,45 g; 16,8x16,6 mm
RIC VII p. 711, 58 (off. Γ nu apare în RIC)

Alexandria, off. A sau Γ; a. 333-335
Av.: **CONSTANTI-NVSMAXAVG**
Rv.: **GLOR-IAEXERC-ITVS**

—| sau —|
SMALA **SMALΓ**

Nr. de inventar: PV 1337/2

3. AE; ↑; 1,53 g; 15,9x16,2 mm
RIC VII p. 635, 199

Nicomedia, off. A; a. 336-337
Av.: **CONSTANTI-NVSMAXAVG**
Rv.: **GLOR-IAEXERC-ITVS**

—|
SMNA

Nr. de inventar: PV 1337/3

4. AE; ⚡; 2,24 g; 18,6x17,4 mm
RIC VII p. 560, 143
Heracleea; a. 333-336

Av.: **VRBS-ROMA**
Rv.: fără legendă.

—|
[...]MH*

Nr. de inventar: PV 1337/5

5. AE; ↑; 1,29g; 14,3x13,8 mm
RIC VII p. 590, 154

Constantinopol, a. 336-337
Av.: **VRBS ROMA**
Rv.: tip **GLORIA EXERCITVS**

—|
[C]ONS[...]

Nr. de inventar: PV 1337/6

Constans

6. AE; ⚡; 2,52 g; 18,7x17,9 mm
RIC VII p. 526, 201

Thesalonica, off. Δ; a. 335-336
Av.: **CONSTANSNOBCAES**
Rv.: **GLOR-IAEXER-CITVS**

—|
SMTSA

Nr. de inventar: PV 1337/9

337-361

Constantius II

7. AE; ↓; 1,62 g; 14x15,3 mm.

RIC VIII p. 474, 46

Nicomedia, off. A; a. 347-348

Av.: DNCONSTAN-TIVSPF[...]

Rv.: VOT XX MVLV XXX

SMNA

Nr. de inventar: PV 1337/16

8. AE; ↓; 1,86 g; 14,8x16,7 mm

atelier ilizibil, a. 348-361

Av.: DNCONS[...]VSP[...]A[...]

Rv.: tip FEL TEMP REPARATIO (F.H. ?)

Nr. de inventar: PV 1337/19

9. AE; ↑; 2,18 g; 15,4x15,7 mm

atelier ilizibil, a. 348-361

Av.: DNCONSTAN[...]IVSPF[...]

Rv.: [...] TEMP REPARATIO, F.H.

Γ, * sau XP

Nr. de inventar: PV 1337/17

10. AE; ↑; 2,17 g; 16,3x15,1 mm

Constantipol, a. 348-361

Av.: DNCON[STAN]TI[VS][FPA]VG

Rv.: tip FEL TEMP REPARATIO, F.H.

[C]ON

Nr. de inventar: PV 1337/18

11. AE; ↓; 2,23 g; 13,5x16,5 mm; ruptă

atelier ilizibil, a. 351-361

Av.: [DN]CONSTA[N]TIVSPFAVG

Rv.: [FEL]TEM[P]-REPA[RATIO]

Nr. de inventar: PV 1337/20

Constans

12. AE; ⚭; 1,52 g; 16,9x18,8 mm

RIC VIII p. 407, 57; Thesalonic, off. A; a. 337-

340

LRBC 856

Av.: CONSTANSPFAVG

Rv.: GLOR-IAEXER-CITVS

SMTSA

Nr. de inventar: PV 1337/10

13. AE; ⚭; 2,31 g; 16,2x18,8 mm; ruptă

? RIC VIII p. 454, 80 sau 83

atelier ilizibil (Constantinopol?), a. 348-351

Av.: DNCONSTA[...]

Rv.: [F]EL TEMP REPARATIO

Nr. de inventar: PV 1337/12

Constantinus II

14. AE; ⚭; 1,5g; 15,4x15,2 mm

RIC VIII p. 449, 24, Constantinopol, a. 330

LRBC 1054, a. 337-341

Av.: DNCONSTAN-TI[N]VSPFAVG

Rv.: tip GLOR-IAEXERC-ITVS, 1 steag

CON[...]

Nr. de inventar: PV 1337/7

Constantinus I (postum)

15. AE; ⚭; 1,49 g; 12,6x13,9 mm

Siscia, off. A?; a. 341-346?

Av.: [...C]ONS[TANTIN]VSPF[AVG]

Rv.: ilizibil

[A?]SISC[?A]

Nr. de inventar: PV 1337/4

Constantius II, Constantinus II sau

Constans

16. AE; ↓; 1,95 g; 15x15,5 mm

RIC VIII p. 497, 56

Thesalonic, off. A; a. 337-340

Av.: [...] - [...]VSPFAVG

Rv.: GLOR-IAEXERC-ITVS

SMTSA

Nr. de inventar: PV 1337/11

17. AE; ⚭; 0,92 g; 13,5x15,2 mm

atelier ilizibil, off. Γ; a. 335-337

Av.: [...]NVSPFAVG

Rv.: [GLORI]AEXERC-ITVS

[...]Γ

Nr. inventar: PV 1337/8

18. AE; ⚭; 1,42 g; 15,2x14,3 mm

RIC VIII p. 316, 10-15

Aquileea, off. S; a. 337-340

Av.: [...]VSPFAVG

Rv.: GLOR-IAEXERC-ITVS

•AQS

Nr. de inventar: PV 1337/15

Constantius II sau Constans

19. AE; ↑; 1,07g; 13,6x14,6 mm

RIC VIII p. 452-453, 67, 69-70, 72-74 sau 76-77

Constantinopol, a. 347-348

Av.: [...]CONSTA[...]

Rv.: VOT XX MVLT XXX

CONS

Nr. de inventar: PV 1337/14

20. AE; ⚔; 1,49 g; 14x14,9 mm

atelier ilizibil (Constantinopol ?), a. 347-348

Av.: DNCONSTA[...]

Rv.: VOT XX MVLT XXX

Nr. de inventar: PV 1337/13

Constantius Gallus sau Iulianus

21. AE; →; 1,98; 15,5x15,6 mm

RIC VIII p. 456-458 sau p. 460

Constantinopol, a. 351-355 sau 355-361

Av.: [...]NOBC[...]

Rv.: tip FEL TEMP REPARATIO, F.H.

CON[...]

Nr. de inventar: PV 1337/22

Constantius II sau Iulianus

22. AE; ⚔; 1,55 g; 16,5x8,9 mm; ruptă

RIC VIII p. 422, 213-216

Thesalonic, a. 355-361

Av.: ilizibil

Rv.: SPES[REIP]VB[LI]CAE

SMT[...]

Nr. de inventar: PV 1337/21

361-383

Valentinianus I

23. AE; ↓; 2,55 g; 16,9x17,9 mm

RIC IX p. 147, 15a, xxxiii

Siscia, off. Γ; a. 367-375

Av.: DNVALENTINI-ANVSPFAVG

Rv.: SECURITAS-REIPVBLICAE

ASISCS

ASISCS

Nr. de inventar: PV 1337/24

Valens

24. AE; ↑; 2,22 g; 16,7x17,1 mm

RIC IX p. 146, 15b, xxxiii

Siscia, off. A; a. 367-375

Av.: DNVALEN-SPFAVG

Rv.: SECURITAS-REIPVBLICAE

ASISCE

ASISCE

Nr. de inventar: PV 1337/23

25. AE; ⚔; 2,24 g; 16,9x15,6 mm

RIC IX p. 146, 15b, xxxiii

Siscia, off. A; a. 367-375

Av.: [...]NSP[...]

Rv.: tip SECURITAS-REIPVBLICAE

ASISC[...]

ASISC[...]

Nr. de inventar: PV 1337/25

383-388

Theodosius I

26. AE; ⚔; 0,71 g; 12,3x12,7 mm

RIC IX p. 155, 39b

Siscia, off. B, a. 384-387

Av.: DNTHEODO-SIVSPFAVG

Rv.: VICTOR-IAAVGGG

BSISC

Nr. de inventar: PV 1337/26

Arcadius

27. AE; ↓; 0,66 g; 12,2x12,7 mm

RIC IX p. 184, 48b

Thesalonic, off. Γ?; a. 383-388

Av.: DNARCADIVSPFAVG

Rv.: VOT V

TES sau TEST

Nr. de inventar: PV 1337/27

**The Late Roman Bronze Hoard from Basarabi, Dolj County
(Abstract)**

The author republish a hoard found, by chance, in 1969, at the place called "Cetățuia" (the Fortress), Basarabi village, Dolj county. The hoard consists in 27 bronze coins and it was given to the Coin Room of the Library of Romanian Academy (now kept in the collection of the National Museum of History in Bucharest). Al. Dinu published a short note, mentioning only some of the names of issuing emperors and the circumstances of the finding in *Revista Muzeelor*, 6, 1972, p. 571. According to the new approach, the Basarabi hoard starts the issues from 330-333, and its deposition is dated by two coins issued between 384 and 388. The hoard was buried much later than it was thought before.